

УДК: 342.9:347.998.85.06/.07](430)(045)
DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.2.29>

СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ ФРН: ОРГАНІЗАЦІЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ

Паславська Н.Т.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID: 0000-0002-1450-9970
e-mail: natalya.paslavska@lnu.edu.ua

Паславська Н.Т. Система адміністративних судів ФРН: організація і функціонування.

Статтю присвячено організації і функціонуванню адміністративних судів загальної і спеціальної юрисдикції ФРН. Адміністративна юстиція Німеччини є самостійною, незалежною гілкою судової влади. Вона представлена адміністративними судами загальної та спеціальної юрисдикції і відокремлена від конституційних, загальних судів і судів із трудових спорів.

Система адміністративних судів загальної юрисдикції в Німеччині охоплює три рівні: адміністративні суди, вищі адміністративні суди земель та Федеральний адміністративний суд у Лейпцигу. Адміністративний суд є судом першої інстанції для більшості адміністративних проваджень. Вищі адміністративні суди федеральних земель є апеляційною та касаційною інстанцією адміністративних судів. У кожній федеральній землі є Вищий адміністративний суд, землі Берлін і Бранденбург мають спільний Вищий адміністративний суд, які, за винятком Баварії, Саксонії-Ангальт і земель-міст не розташовані в столиці землі, щоб підкреслити їхню незалежність від адміністрації з погляду місця розташування. Вищі адміністративні суди є судами першої інстанції у справах про судовий перегляд законів і постанов, про заборону об'єднань державними органами та про дозвіл на реалізацію певних інфраструктурних проєктів. Федеральний адміністративний суд, розташований у Лейпцигу, є апеляційною та касаційною інстанцією з питань права. Законодавець також наділив Федеральний адміністративний суд юрисдикцією першої інстанції у публічно-правових спорах між федеральним урядом і федеральними землями, які не є конституційними, заборонах на об'єднання з боку федерального міністра внутрішніх справ або щодо дозволів на реалізацію певних інфраструктурних проєктів. У цих справах Федеральний адміністративний суд має юрисдикцію як першої, так і останньої інстанції.

Особливістю адміністративної юстиції Німеччини є наявність спеціальних судів адміністративної юстиції – фінансових і соціальних судів із відповідною організацією та функціонуванням. Розглянуто питання статусу судів адміністративних судів, непрофесійних суддів, представника публічного інтересу, судового адміністрування, компетенції та підсудності.

Ключові слова: адміністративна юстиція, Німеччина, адміністративні суди, суддя, представник публічних інтересів, судове адміністрування.

Paslavska N.T. The system of administrative courts of the Federal Republic of Germany: organization and functioning.

The article is devoted to the organization and functioning of administrative courts of general and special jurisdiction in the Federal Republic of Germany. Administrative justice in Germany is an independent branch of judicial power. It is represented by administrative courts of general and special jurisdiction and is separated from constitutional, general courts and courts of labor disputes.

The system of administrative courts of general jurisdiction in Germany covers three levels: the administrative courts, the higher administrative courts of the states and the Federal Administrative Court in Leipzig. The administrative court is the court of first instance for most administrative proceedings. The higher administrative courts of the federal states are the appellate and cassation instance of the administrative courts. Each federal state has a Supreme Administrative Court, the states of Berlin and

Brandenburg share a Supreme Administrative Court, which, with the exception of Bavaria, Saxony-Anhalt and the city-states, are not located in the capital of the state to emphasize their independence from the administration in terms of location. Higher administrative courts are courts of first instance in cases of judicial review of laws and regulations, prohibition of associations by state bodies, and approval of implementation of certain infrastructure projects. The Federal Administrative Court, located in Leipzig, is the court of appeal and cassation on matters of law. The legislature also gave the Federal Administrative Court first-instance jurisdiction in public law disputes between the federal government and non-constitutional Länder, bans on mergers by the Federal Minister of the Interior or approvals for certain infrastructure projects. In these cases, the Federal Administrative Court has jurisdiction of both first and last instance.

A feature of administrative justice in Germany is the presence of special courts of administrative justice – financial and social courts with appropriate organization and functioning. The issue of the status of judges of administrative courts, non-professional judges, representatives of public interest, judicial administration, competence and jurisdiction was considered.

Key words: administrative justice, Germany, administrative courts, judge, representative of public interests, judicial administration.

Постановка проблеми. У сучасній Німеччині функціонує ефективна система адміністративної юстиції, незалежна від органів публічного управління та інших гілок судової влади ФРН. Порівняно з Англією, Францією та Іспанією Німеччина пізніше розробила власну систему адміністративного судочинства, для якого характерна концепція суб'єктивного правового захисту, гарантована на конституційному рівні з 1949 року. Разом з цим відбувається поступове розширення функції об'єктивного правового захисту, опосередкованого правом Європейського Союзу.

На своєму шляху до членства в ЄС Україна могла б скористатись досвідом організації судової системи такої економічно і політично провідної країни, як Німеччина. Зокрема, це стосується реформування її адміністративної юстиції у плані удосконалення організації та функціонування адміністративних судів в Україні, а також відповідної гармонізації національної нормативної бази напередодні приєднання до ЄС.

Аналіз дослідження проблеми. Питанням адміністративної юстиції, її організації та функціонуванню в Німеччині приділяють суттєву увагу насамперед німецькі правники: Т. Манн, Ф. Гуфен, М. Кауфманн, В. Кальц, У. Крамер, К. Кеніг, Г. Зідентопф, К. Штерн, Г. Маурер, І. Шольц, К.П. Зоммерманн та ін. Також українські правознавці, такі як Бевзенко В.М., Мельник Р.С., Комзюк А.Т., Решота В.В., Тищик Б.Й., Шишкін В.І. та ін. звертаються у своїх працях до аналізу функціонування системи адміністративної юстиції Німеччини та її становлення.

Метою статті є аналіз організації і функціонування адміністративних судів загальної і спеціальної юрисдикції ФРН.

Виклад основного матеріалу. Адміністративна юстиція у ФРН здійснюється незалежними судами, які відокремлені від адміністративних органів, що закріплено в § 3 Закону про адміністративний суд ФРН (Verwaltungsgerichtsordnung = VwGO) [1].

Німецька адміністративна юстиція складається, як відомо, з трьох рівнів. Окрім виняткових випадків, врегульованих законом, адміністративні суди приймають рішення в першій інстанції. У цих судах утворюються палати. У позовному провадженні вони приймають рішення у складі трьох суддів і двох почесних суддів (§ 5 VwGO). Почесні судді не беруть участі в ухваленні рішень, прийнятих поза межами усного слухання (§ 84 VwGO). Вони обираються на 5 років зі списків кандидатів від районів та незалежних міст. Якщо справи мають простіший характер і не мають принципового значення, рішення, зазвичай, приймається суддею одноосібно. До юрисдикції якого адміністративного суду належить правовий спір, що підлягає вирішенню, можна дізнатися з інформації про засоби правового захисту, що міститься в рішенні або заяві про заперечення, що підлягають оскарженню в адміністративному суді (§ 5 VwGO).

Вищі адміністративні суди (Oberverwaltungsgerichte) утворюють середній рівень адміністративної юстиції. У федеральних землях Баден-Вюртемберг, Баварія та Гессен вони називаються Verwaltungsgerichtshof (вищий адміністративний суд). У кожній федеральній землі існує вищий адміністративний суд. У землях Берлін і Бранденбург є спільний Вищий адміністративний суд. Вищі адміністративні суди розглядають апеляції на рішення та скарги на рішення адміністративних судів. Вони також мають юрисдикцію першої інстанції у певних справах. Це стосується,

наприклад, судового контролю за обґрунтованістю планів розвитку або інших підзаконних актів. Вищі адміністративні суди приймають рішення в сенатах, що складаються з трьох або п'яти професійних суддів, залежно від законодавства землі і типу провадження. Іноді також залучаються два почесних судді. Рішення приймаються трьома суддями (§ 9 VwGO). Вищі адміністративні суди приймають рішення в останній інстанції щодо тлумачення та застосування федерального законодавства.

Вищим адміністративним судом є Федеральний адміністративний суд у Лейпцігу. У Федеральному адміністративному суді утворюються сенати. Зазвичай він діє як апеляційний суд, але все частіше також як суд першої та останньої інстанції. Для прийняття рішень на основі усних слухань суд складається з п'яти професійних суддів. У разі винесення рішень поза межами усних слухань, суд складається з трьох професійних суддів. Почесні судді беруть участь лише у розгляді справ, пов'язаних з військовою службою та дисциплінарними справами (§ 10 VwGO).

У Федеральному адміністративному суді утворюється Великий сенат, який вирішує, чи бажає сенат відступити від рішення іншого сенату або Великого сенату з питання права. Звернення до Великого сенату допускається лише в тому випадку, якщо сенат, від рішення якого хочуть відступити, на прохання сенату, що визнає рішення, заявив, що він дотримується його правової думки. Якщо сенат, рішення якого відхиляється, більше не може розглядати правове питання у зв'язку зі зміною в розподілі справ, його місце займає сенат, який згідно з розподілом справ відповідатиме за справу, щодо якої було прийнято рішення, що відхиляється, а також у зв'язку зі зміною в розподілі справ. Відповідний сенат приймає рішення щодо питання та відповіді на нього ухвалою у складі, необхідному для винесення рішення.

Сенат, який розглядає справу, може передати питання, що має принципове значення, на розгляд Великого сенату, якщо, на його думку, це необхідно для подальшого розвитку права або для забезпечення однакової судової практики. До складу Великого сенату входять голова та по одному судді від кожного з апеляційних сенатів, які не очолюються головою. Якщо апеляційну скаргу подає не апеляційний сенат, а інший сенат, або якщо його рішення має бути відхилене, член цього сенату також повинен бути представлений у Великому сенаті. Якщо голова не може бути присутнім, його місце займає суддя сенату, до якого він належить. Члени та представники призначаються Президією на один фінансовий рік. Це стосується також члена іншого сенату та його заступника. Головує у Великому сенаті Президент або, якщо він не може бути присутнім, найстарший за віком член сенату. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос голови. Великий сенат приймає рішення лише з питань права. Він може приймати рішення без усного слухання. Його рішення у справі, що розглядається, є обов'язковим для сенату, що визнає рішення (§ 10 VwGO).

Отже, адміністративні суди та вищі адміністративні суди ФРН – це інстанції з фактичних обставин, а Федеральний адміністративний суд перевіряє судові рішення у правовому руслі з приводу порушень федерального права і виступає лише ревізійною/касаційною інстанцією.

Окрім адміністративних судів загальної юрисдикції в адміністративній юстиції Німеччини наявні також спеціальні суди: фінансові (Finanzgerichte) і соціальні (Sozialgerichte).

Закон про фінансові суди ФРН (Finanzgerichtsordnung) [2] передбачає в системі фінансових судів тільки дві інстанції. Відповідно, у першій інстанції справи потрапляють на розгляд у фінансові суди земель. Сенат при фінансовому суді землі складається з трьох професійних суддів і двох почесних. Сенат може передати справу для одноосібного розгляду одному з його членів. Федеральний фінансовий суд (Bundesfinanzhof), який засідає в Мюнхені, – друга і остання інстанція.

Фінансові суди розглядають спори за позовами до фінансових органів, і спори, що стосуються сплати податків та митних зборів. Федеральний суд виступає ревізійною інстанцією, яка розглядає скарги на постанови та ухвали фінансового суду.

Іншими адміністративними судами спеціальної юрисдикції ФРН є соціальні суди, чію діяльність регламентує Закон про соціальні суди (Sozialgerichtsgesetz) [3]. Вони покликані вирішувати спори щодо соціального страхування, виплат допомоги безробітним, надання медичної допомоги і т. ін.

Першою ланкою трирівневої системи є соціальні суди (Sozialgerichte, (68 судів на 22.06.2020 р.). Тут рішення ухвалює палата в соціальних справах у складі одного професійного судді та двох почесних. На другому рівні функціонують соціальні суди землі (Landessozialgerichte, 14 судів). Сенати земельних соціальних судів розглядають важливі справи у першій інстанції, вони можуть

також переглядати рішення нижчих судів. На цьому рівні остаточно вирішуються спори, що стосуються права землі. Рішення приймає сенат у складі трьох професійних суддів і двох почесних суддів.

Третій рівень представлений Федеральним соціальним судом (Bundessozialgericht) із резиденцією в Касселі. Цей суд перевіряє, чи відповідають рішення соціальних судів та земельних соціальних судів федеральному законодавству та законодавству Європейського Союзу. При цьому він вирішальним чином визначає їх тлумачення та застосування. У цьому відношенні Федеральний соціальний суд є суто судовою інстанцією. Він не встановлює нових фактів і не тлумачить – за поодинокими випадками – земельне право.

Федеральний соціальний суд очолює Президент. Його заступником є віце-президент. Безпосередньо Президенту підпорядковуються помічники суддів, голова суду, прес-секретар та уповноважений з питань захисту даних та свободи інформації.

Подальша організація Федерального соціального суду передбачає дві частини: судовий департамент та відділ президента і судової адміністрації. Відділ Президента та судова адміністрація підпорядковуються Президенту. Президія розподіляє судові завдання та визначає склад сенатів. Наразі судова практика здійснюється 12 сенатами (з питань страхування безробітних, із прав страхових лікарів, із питань соціального забезпечення жертв війни) та Великим сенатом. У Великому сенаті Федерального соціального суду рішення ухвалюють 12 професійних і 6 почесних суддів.

Розглянемо питання статусу *суддів* адміністративних судів ФРН. На них поширюється принцип незалежності (ст. 97 GG) [4], не підпорядковуються жодним державним установам і незалежні у прийнятті рішень. Незалежність суддів виявляється і в тому, що вони не можуть бути звільнені чи переведені на інше місце праці (абз. 2 ст. 97 GG). Судді призначаються безстроково, за віком судді Федерального адміністративного суду повинні досягти тридцяти п'яти років (§ 15 VwGO). У Вищому адміністративному суді та Адміністративному суді судді інших судів, призначені безстроково, та професори права можуть бути призначені суддями за сумісництвом на певний період щонайменше на два роки, але не довше, ніж на час роботи на основній посаді (§ 16 VwGO). Очевидно, що завдяки такій практиці досягається наближення теорії до практики в університетах та розширення судової практики новими теоретичними знаннями.

До адміністративних судів також можуть бути призначені судді 1) з випробувальним терміном, 2) судді за призначенням та 3) тимчасовий суддя (§ 17 VwGO). Цікаво, що для покриття лише тимчасових кадрових потреб державний службовець, який має кваліфікацію для зайняття посади судді, може бути призначений тимчасовим суддею на строк не менше двох років, але не довше, ніж тривалість його основної посади (§ 18 VwGO).

Функції *непрофесійних суддів* та вимоги на їхню посаду німецький законодавець також чітко прописав. Передбачено, що непрофесійний суддя бере участь в усному розгляді справи та ухваленні рішення з тими ж правами, що й суддя (§ 19 VwGO). Він мусить бути громадянином Німеччини, досягти 25-річного віку і проживати в межах судового округу (§ 20 VwGO). Не можуть бути непрофесійними суддями 1) особи, які за рішенням судді не мають права обіймати державні посади або які були засуджені до позбавлення волі на строк понад шість місяців за умисний злочин; 2) особи, яким пред'явлено обвинувачення у вчиненні злочину, що може призвести до втрати можливості обіймати державні посади; 3) особи, які не мають права голосу до законодавчих органів країни, а також особи, які зазнали фінансового краху (§ 21 VwGO). Важливим є обмеження на посаду непрофесійного судді для членів Бундестагу, Європейського парламенту, законодавчих органів земель, Федерального уряду або уряду землі; суддів, державних службовців та працівників державного сектору, якщо вони не працюють на почесних посадах, професійних військовослужбовців та тимчасових військовослужбовців, адвокатів, нотаріусів та осіб, які займаються юридичними питаннями від імені інших осіб (§ 22 VwGO).

У призначенні на посаду непрофесійного судді може бути відмовлено священнослужителям та служителям культу, шеффенам та іншим непрофесійним суддям; особам, які працювали непрофесійними суддями в судах загальної адміністративної юрисдикції протягом двох строків повноважень; лікарям, медичним сестрам, акушеркам, завідувачам аптек, які не мають у штаті іншого фармацевта; особам, які досягли стандартного пенсійного віку (§ 23 VwGO).

У § 24 VwGO перелічено умови звільнення з посади непрофесійного судді, – якщо він грубо порушив свої службові обов'язки або заявляє про причину відмови відповідно до статті 23; або

більше не володіє розумовими або фізичними здібностями, необхідними для виконання своїх посадових обов'язків; або відмовляється від проживання на території судового округу та ін.

Непрофесійні судді обираються строком на п'ять років. Кожен адміністративний суд утворює комісію з обрання непрофесійних суддів. Комісія складається з голови адміністративного суду як голови, адміністративного чиновника, призначеного земельним урядом, та семи радників як засідателів. Радники та сім представників обираються з числа мешканців округу адміністративного суду парламентом або парламентським комітетом, призначеним парламентом або відповідно до земельного закону. Вони повинні відповідати вимогам для призначення непрофесійними судьями. Земельні уряди мають право регулювати відповідальність за призначення адміністративного судді в законодавчому порядку.

Включення до складу суду громадськості у функції непрофесійних суддів сприяє прямому діалогу зі суспільством, створює атмосферу довіри і відкритості.

Важливо зупинитися на особливому інституті при адміністративних судах ФРН – *представнику публічного інтересу*. Федеральний уряд призначає представника федеральних інтересів у Федеральному адміністративному суді та створює відповідну посаду у Федеральному міністерстві внутрішніх справ, будівництва та комунального господарства. Представник федеральних інтересів у Федеральному адміністративному суді, який має назву верховного федерального прокурора, може брати участь у будь-якому провадженні у Федеральному адміністративному суді; це не стосується проваджень у комісіях з питань військової служби. Він зобов'язаний виконувати вказівки Федерального уряду. Федеральний адміністративний суд надає представнику федеральних інтересів у Федеральному адміністративному суді можливість зробити заяву (§ 35 VwGO).

Представник публічних інтересів може бути призначений до Вищого адміністративного суду та Адміністративного суду відповідно до розпорядження уряду федеральної землі. Очолюваний ним орган має назву прокуратури федеральної землі. При цьому йому може бути доручено представництво землі або земельних органів влади в цілому або в окремих справах. Представник федеральних інтересів у Федеральному адміністративному суді та його штатні працівники на вищій службі повинні мати кваліфікацію для зайняття суддівської посади. Представник публічних інтересів у Вищому адміністративному суді та адміністративному суді повинен мати кваліфікацію для зайняття посади судді відповідно до Закону про суддів ФРН [5].

У плані *судового адміністрування* адміністративні суди складаються з голови суду, голів судових колегій та необхідної кількості інших суддів (абз. 1 § 5 VwGO). Голова суду здійснює нагляд за судьями, державними службовцями, працівниками та службовцями. Вищою інстанцією нагляду за діяльністю адміністративного суду є голова Вищого адміністративного суду (§ 38 VwGO). Суд не може розглядати жодної адміністративної справи, що виходить за межі судового адміністрування (§ 39 VwGO). Призначення на посаду судді відбувається згідно з Законом про суддів ФРН. В усних провадженнях крім професійних суддів можуть брати участь непрофесійні судді (§ 19 VwGO). У кожному суді має бути створена канцелярія. Вона повинна бути укомплектована необхідною кількістю секретарів (§ 13 VwGO).

Питання про відвід судді(в) регулює § 54 VwGO, згідно з яким до відводу та самовідводу працівників апарату суду застосовуються відповідно розділи 41–49 Цивільного процесуального кодексу (ZPO) [6], а також абзаци 2 і 3 § 54 VwGO: (2) Будь-яка особа, яка брала участь у попередньому адміністративному провадженні, також не може обіймати посаду судді або почесного судді; (3) Побоювання щодо упередженості відповідно до статті 42 Цивільного процесуального кодексу завжди є обґрунтованими, якщо суддя або почесний суддя належить до представницького органу корпорації, чий інтерес зачіпає провадження у справі.

Щодо *компетенції та підсудності* варто зазначити, що адміністративним судам ФРН підвідомчі всі публічно-правові спори неконституційного характеру, за винятком випадків, коли федеральний закон прямо відносить ці спори до компетенції іншого суду. Публічно-правові спори у сфері земельного права також можуть бути підсудні іншому суду відповідно до земельного законодавства (§ 40 VwGO).

Цю тезу, центральну для адміністративно-судового процесу, в німецькій правничій доктрині називають генеральною нормою (*Generalklausel*). Згідно з нею адміністративні суди приймають рішення в справах неконституційного характеру, якщо не встановлено іншої підсудності. Підставою для такої тези є положення Основного закону ФРН, принцип здійснення правосуддя виключно судьями і принцип правової держави, що надає своїм громадянам можливість захисту

від державної влади. Укупі ці положення дають змогу реалізувати такий важливий принцип, як індивідуальний правовий захист від державної влади. При цьому законодавчо окреслюються загальні межі підсудності, незалежно від форми державної діяльності, що призвела до порушення права. Також генеральна норма розмежовує компетенції між адміністративними судами та судами загальної юрисдикції, а також адміністративними і конституційними судами.

Згідно з § 42 VwGO можна подати позов про скасування адміністративного акта (позов про скасування), а також позов про видачу адміністративного акта, у видачі якого було відмовлено або не здійснено (позов про примусове виконання). Якщо законом не передбачено інше, позов приймається лише в тому випадку, якщо позивач стверджує, що його права були порушені адміністративним актом або його відхиленням чи бездіяльністю.

Позов про встановлення наявності чи відсутності правовідносин або недійсності адміністративного акта може бути поданий, якщо позивач має законний інтерес у якнайшвидшому отриманні декларативного рішення. Не можна вимагати декларативного рішення, якщо позивач може або міг би реалізувати свої права за допомогою позову щодо форми або виконання. Це правило не застосовується, якщо вимагається визнання недійсності адміністративного акта (§ 43 VwGO).

Адміністративний суд вирішує в першій інстанції всі спори, для яких передбачено адміністративне судочинство. Вищий адміністративний суд приймає рішення за апеляційними скаргами на рішення адміністративного суду та апеляції на інші рішення адміністративного суду (§ 46 VwGO).

У межах своєї компетенції Вищий адміністративний суд ФРН приймає рішення за заявою про дійсність 1) підзаконних актів, виданих відповідно до положень Будівельного кодексу та підзаконних актів, виданих на підставі § 246 Будівельного кодексу; 2) інших правових актів, що мають нижчу юридичну силу, ніж Земельний кодекс, якщо це передбачено Земельним кодексом.

Заяву може подати будь-яка фізична або юридична особа, яка стверджує, що її права були порушені або будуть порушені в осяжному майбутньому правовою нормою або її застосуванням, а також будь-який орган державної влади протягом одного року з дня опублікування правової норми. Заява повинна бути спрямована проти корпорації, установи або фонду, які видали правову норму. Вищий адміністративний суд може надати земельним та іншим юридичним особам публічного права, юрисдикція яких зачіпається правовою нормою, можливість прокоментувати її протягом строку, який має бути визначений.

Вищий адміністративний суд не розглядає питання про відповідність правової норми земельному праву, якщо законом передбачено, що правову норму може розглядати лише конституційний суд землі.

Якщо в конституційному суді триває провадження щодо перевірки обґрунтованості правової норми, Вищий адміністративний суд може постановити, що слухання справи має бути призупинено до завершення провадження в конституційному суді.

Вищий адміністративний суд приймає рішення рішенням або, якщо він не вважає усне слухання необхідним, постановою. Якщо Вищий адміністративний суд не вважає усне слухання необхідним, то рішення приймається ухвалою. Якщо Вищий адміністративний суд дійде висновку, що правова норма є недійсною, він визнає її нечинною, у такому випадку рішення є загальнообов'язковим, а формула рішення має бути опублікована відповідачем у той самий спосіб, у який було б опубліковано нормативно-правовий акт. Суд може винести тимчасову судову заборону за заявою, якщо це є нагальною потребою для запобігання серйозних наслідків або з інших важливих причин (§ 47 VwGO).

Законодавець вичерпно прописав перелік спорів, які Вищий адміністративний суд ФРН вирішує в першій інстанції. Зокрема, вони поширюються на спорудження, експлуатацію, інші форми володіння, модифікацію, виведення з експлуатації, безпечно укриття та демонтаж установок у розумінні статей 7 та 9а (3) Закону про атомну енергетику, наявність та розмір компенсаційних вимог на підставі §§ 7e та 7f Закону про атомну енергію і т. ін.

Вищий адміністративний суд також приймає рішення в першій інстанції у справах про оскарження заборон на об'єднання, виданих вищим земельним органом влади відповідно до абзацу 1 пункту 2 § 3 Закону про об'єднання, та розпоряджень, виданих відповідно до речення 1 пункту 2 § 8 Закону про об'єднання.

Законом про адміністративний суд ФРН передбачено, що Федеральний адміністративний суд приймає рішення щодо апеляції – 1) апеляційної скарги на рішення Вищого адміністративного суду відповідно до § 132, 2) апеляція з питань права на рішення Адміністративного суду відповід-

но до статей 134 і 135, 3) апеляції відповідно до частини 2 статті 99 та частини 1 статті 133 Закону, а також відповідно до речення 4 частини 4 статті 17а Закону про судоустрій.

Федеральний адміністративний суд ФРН приймає рішення в першій та останній інстанції, коли йдеться про 1) публічно-правові спори неконституційного характеру між Федерацією і землями та між різними землями; 2) у справах про оскарження заборон на об'єднання, виданих Федеральним міністром внутрішніх справ, будівництва та комунального господарства відповідно до абзацу 2 § 3 ч. 2 Закону про об'єднання, а також розпоряджень, виданих відповідно до речення 1 § 8 ч. 2 Закону про об'єднання; 3) спори щодо розпоряджень про депортацію відповідно до ст. 58а Закону про перебування та їх виконання, а також щодо видачі заборони на в'їзд та перебування на цій підставі; 4) у справах з питань, що належать до компетенції Федеральної служби розвідки; 5) щодо оскарження заходів та рішень відповідно до статті 12(3а) Закону про членів парламенту, відповідно до положень статті 11 Закону про членів парламенту, відповідно до статті 6b Закону про федеральних міністрів та відповідно до статті 7 Закону про правовідносини парламентських державних секретарів у поєднанні зі статтею 6b Закону про федеральних міністрів та низки ін. спорів (§ 50 VwGO).

Компетентний суд в межах адміністративної юрисдикції визначає найближчий суд вищої інстанції. Якщо місцева юрисдикція відсутня, компетентний суд визначає Федеральний адміністративний суд. Будь-яка сторона правового спору та будь-який суд, залучений до правового спору, може подати апеляцію до суду вищої інстанції або до Федерального адміністративного суду. Суд, до якого звернулися, може прийняти рішення без проведення усного слухання (§ 53 VwGO).

Адміністративно-судовий процес забезпечує суб'єктивний правовий захист кожного громадянина, що гарантує ст. 19 Основного закону ФРН. Справедливість цього процесу базується на низці принципів: диспозитивності, офіційності розслідування, відповідальності суду за здійснення судочинства, концентрації, усного розгляду, безпосередності, гласності судового слухання, справедливого процесу.

Недотримання перелічених принципів може призвести до апеляційного та касаційного оскарження. Апеляція можлива, коли є претензії щодо процесуальних помилок в ході слухання, які вплинули на прийняте рішення. До типових процесуальних помилок належить упередженість в оцінці доказів, ігнорування заяв про залучення додаткових доказів тощо.

Касація допустима, коли оскаржуване рішення було прийняте в результаті помилки у здійсненні судочинства. Такі помилки першої інстанції можуть бути оскаржені у межах касаційного судочинства лише тоді, коли вони не були виправлені в ході апеляції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Verwaltungsgerichtsordnung vom 19.03.1991. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/vwgo/BJNR000170960.html>.
2. Finanzgerichtsordnung vom 6.10.1965. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/fgo/BJNR014770965.html>.
3. Sozialgerichtsgesetz vom 03.09.1953. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/sgg/BJNR012390953.html>.
4. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949. URL: <https://www.bundestag.de/gg>.
5. Deutsches Richtergesetz vom 08.09.1961. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/drig/BJNR016650961.html>.
6. Zivilprozessordnung vom 12.09.1950. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/BJNR005330950.html>.
7. Ernst Ch., Kämmerer J. A. Fälle zum Allgemeinen Verwaltungsrecht. München: Vahlen, 2016. 288 S.
8. Mayer O. Deutsches Verwaltungsrecht. Bd. 2. München: Duncker&Humblot, 1924, 409 S.
9. Wesel U. Geschichte des Rechts. Von den Frühformen bis zur Gegenwart. München: Beck, 2006. 651 S.